

România – o economie „planificată” de la distanță (Romania - another kind of "planned" economy)

Ion-Lucian CATRINA

Abstract. *Among all the Eastern European countries that joined the EU after 2000, Romania delayed for several years the economic reforms in order to ensure the transition to free market economy. 25 years after the fall of communism, most of the components of free market are not yet entirely developed: the full restitution of private property is not completed; national capital is still underdeveloped and is strongly dependent on Western European capitals; the lack of loyal competition is almost generalised; most of the gross value added derives from the activities of foreign investors and from a weak agricultural production; foreign trade structure is highly vulnerable to external shocks, while exports are less diversified, both as main branches and orientation to foreign markets; the demographic structure and the low employment rate generate major imbalances in public finances and pensions system. In this context, this paper aims to demonstrate that the transition of Romania to free market economy has not yet been finished, that the 90s economic policies caused a brutal imbalance of the industrial structure and that in the absence of a strong national capital, the domestic production is vulnerable and on the hands of foreign investors who took command of what and how to produce ... The paper also aims to demystify the intuitive idea that a state company is a priori an inefficient and uncompetitive one and should be automatically privatized. We wish to draw up some recommendations in order to improve the management of companies still held by the Romanian state.*

Keywords: *transition, interdependencies, trade, FDI, free market.*

Introducere

În anul 2004, chiar înaintea încheierii negocierilor de aderare la Uniunea Europeană, România a primit din partea Comisiei Europene un calificativ artificial – „economie de piață funcțională” – care ar fi

trebuie să reprezinte satisfacerea criteriului economic stabilit la Copenhaga în 1993 pentru fostele state comuniste, cu economii puternic centralizate, care își exprimaseră entuziasmul și intenția de a adera la Uniune. Este de domeniul evidenței faptul că, în evaluările

progreselor înregistrate de România, accentul Comisiei Europene și al raportorilor europeni a căzut mai degrabă asupra îndeplinirii criteriului politic, care ar fi trebuit să se concretizeze în reforme politice ireversibile: pluripartidism și competiție politică reală; schimbarea politică pe calea alegerilor libere; cadru constituțional compatibil cu valorile democratice europene. Astfel, criteriului administrativ, dar, mai ales, criteriului economic li s-au acordat un rol marginal, deși cele trei criterii se interconstrâng și interconstrâng reciproc, fiind într-o relație strictă de interdependență.

Lucrearea de față își dorește, așadar, să clarifice din punct de vedere științific mai multe aserțiuni care s-au propagat în opinia publică și care și-au făcut chiar loc și în mediul științific, cu privire la managementul restructurărilor economice din România din perioada post-decembristă. De pildă, lucrarea de față dorește să infirme ipoteza potrivit căreia companiile care au capital integral sau majoritar de stat au fost și sunt, prin definiție, ineficiente, nerentabile, necompetitive, incompatibile cu economia liberă și orientate exclusiv către pierderi și ineficiență economică. Mai mult, ne propunem să demonstrăm că managementul defectuos al activelor din industrie au produs puternice dezechilibre economico-sociale și chiar perioade de criză politică și instituțională. De asemenea, volumul investițiilor străine provenite din vestul conti-

nentului, dar mai ales structura și diversificarea acestora, fac din economia României o economie puternic dependentă de opțiunile și planurile de afaceri ale companiilor „mamă” din occident. Lucrearea de față își propune să elaboreze și un set de recomandări privind managementul companiilor care încă se mai află în proprietatea statului român.

Divergențe teoretice cu privire la implicarea statului în economie

Din păcate, majoritatea disputelor academice sau mai puțin academice cu referire la prezența statului în economie, mai ales în calitate de agent economic, încă sunt încorsetate în argumentele care țin mai degrabă de epoca industrializării și imediat după aceasta.

Ceea ce se pierde cu totul din vedere este faptul că actualul context economic este cu totul diferit de cel în care liberalii clasici anticipau statul cu funcții și implicații minime în economie, dar și de cel din perioada post New Deal, în care prescripțiile lui J.M. Keynes funcționau cu mare exactitate în cadrul economiilor închise, protecționiste. Contextul economic actual este diferit chiar și față de momentul prăbușirii comunismului, impunându-se adecvarea abordărilor teoretice la noile realități economice, sociale și politice. Lumea economică actuală este marcată de salturi

spectaculoase ale progresului tehnologic care nu se mai lovesc de barierele frontierelor naționale, informația circulă cu viteza undelor electromagnetice, iar indivizii iau decizii cu mult mai mare viteză decât în urmă cu doar câteva zeci de ani. Pentru Paolo Savona cele patru caracteristici principale ale economiei începutului secolului XXI: liberalizare, finanțare, informatizare și globalizare, fug de sub controlul statului, ce „a rămas teritorial, în vreme ce bogăția a devenit nomadă”¹. De asemenea, bogăția, dincolo de a se fi deteritorializat, s-a dematerializat și a devenit foarte volatilă. Companiile transnaționale nu au nici o dificultate în a emigra, abandonând *vaporul* care se scufundă. Ele pot investi propriile capitaluri sau pot delocaliza industriile lor în zonele care le oferă cele mai bune condiții de profit – ca de pildă Sud-Est-ul asiatic sau zona statelor Mercosur.

Comerțul mondial este marcat de tot mai multe parteneriate sau acorduri de liber schimb sau uniuni vamale, aducând oportunități uriașe pentru producători și consumatori, dar și provocări uriașe în cazul producerii unor șocuri externe ale căror efecte se pot propaga mai repede decât efectele oricărei decizii s-ar putea lua la nivel național.

Așadar, fără a minimiza contribuțiile deosebite ale paradigmatelor clasice la a defini actualul context economic, trebuie să ținem cont de faptul că termeni precum *market share*, *competitiveness* sau *brent oil*

price au devenit atât de importanți pentru economiile naționale și mediul de afaceri actual, încât deciziile actorilor economici și politici sunt practic ghidate de orice fluctuație semnificativă în acești parametri. Așadar, pentru a înțelege mai bine actualul context economic și răspunsurile pe care ar trebui să le ofere agenții economici și statele naționale, ar trebui să valorizăm teoria din sfera relațiilor comerciale internaționale (M. Porter) din zona integrării economice interstatale (D. Miron; C. Păun) din zona așa-numitei noi economii (J. Gadrey; K. Ohmae) sau din zona geoeconomiei (E. Luttwak, P. Lorot).

Managementul restructurărilor din economia României

Managementul reformelor structurale din România, mai ales la începutul anilor '90, confirmă faptul că a existat o opoziție, aproape vădită, a noii puteri politice instalate la București de a face rapid transferul activelor viabile create în comunism și aflate în domeniul public către piață, către sectorul privat, către proprietatea privată. Opoziția a venit atât din partea guvernelor politice, cât și din partea administratorilor activelor de stat, care au obținut avantaje patrimoniale importante din gestiunea ineficientă a acestora. Această atitudine managerială a fost caracterizată de J. Kornai prin *soft*

*budget constraints*², stare care poate fi descrisă ca o reminiscență a modului comunist de administrare a afacerilor.

Odată cu prăbușirea relațiilor de comerț derulate în cadrul CAER, era ușor de anticipat că reorientarea surselor de import și a piețelor de desfacere pentru exporturi se va resfrânge direct asupra producției industriale românești, asupra comenzilor din industrie și, mai ales, asupra numărului de angajați din principalele întreprinderi de stat.

În condițiile în care echipamentele și utilajele de producție din întreprinderile românești nu suferiseră retehnologizări de peste două sau chiar decenii, produsele nu prezentau competitivitate nici prin costuri, nici prin gradul de inovație încorporat în produs și nici prin

diferențiere de produs³ în noua piață europeană extinsă, costul cu flexibilitatea cea mai mare a fost reprezentat de muncă, factor de producție sacrificat prin reducerea treptată a numărului de angajați, cu ponderi între 30% și 100%. Astfel, dezechilibrele economice ale întreprinderilor au fost transferate direct în piața muncii și în raportul nesustenabil dintre numărul de angajați și numărul de pensionari. Centralizând evoluția numărului de angajați dintr-un număr de 104 de întreprinderi românești, se poate constata că numărul de angajați a scăzut de la aproximativ 305 mii în anul 1992, la puțin peste 88 mii în 2004, evoluția negativă continuând până în prezent, dar pentru care nu am reușit să obținem toate datele necesare.

Tabel 1: Evoluția numărului de angajați în primele 100 companii de stat
(date colectate din surse multiple: Ministerul Economiei, Registrul comerțului etc)

Nr. crt.	COMPANIA	NUMĂR DE ANGAJAȚI (MII)									
		1992	1994	1996	1998	2000	2002	2004			
1	Aerostar Bacău	6,4	5,3	4,5	4,4	3,5	2,2	2			
2	Agrotransport Arad	0,2	0,16	0,01	0,05	0,04	0,04	0			
3	Alor Oradea	1,2	1,2	1,1	1	0	0	0			
4	Alprom Pitești	4	4	3,7	3,4	3	2,8	2,5			
5	Ampelum Zlatna	2,5	2,5	2,5	1,8	1	1	0,2			
6	Apulum Alba Iulia	2,5	2,5	2,3	2,2	2	1,7	1,4			
7	Arca Botoșani	1,2	1,1	0,96	0,46	0,03	0,055	0,06			
8	Archim Vladimirescu	0,28	0,16	0,14	0,11	0,04	0,02	0,003			
9	Ardeleana Alba Iulia	2	2	1,7	1,4	0,6	0,6	0,5			
10	Ario Bistrița	1,07	1,04	1,02	1,04	0,9	0,9	0,55			
11	Armonia Botoșani	1,2	1,3	1,1	0,1	0,015	0,004	0			
12	ARO Câmpulung	11,5	10,6	8,1	4,5	3,5	3,5	1,1			
13	Arpechim Pitești	8	8	8	-	-	-	-			
14	Astra Vagoane Arad	7,3	6,3	5,3	3,5	2,1	2	2			
15	Atlas Brăila	0,18	0,15	0,15	0,08	0,05	0,04	0,04			
16	Automobile Dacia	16	16	28	14	11,5	13,8	8			
17	Autotransport Marfă Botoșani	0,1	0,08	0,08	0,05	0	0	0			
18	Avi Sun Prod Bistrița	0,6	0,57	0,42	0,1	0,05	0	0,004			
19	Avicola Alba Iulia - Sântimbru	0,5	0,5	0,5	0,25	0	0	0			
20	Avicola Bistrița	0,4	0,4	0,4	0,3	0,2	0,01	0,01			
21	Avicola Botoșani	0,48	0,44	0,45	0,36	0,25	0,05	0,05			
22	Bere Malt Bistrița	0,3	0,26	0,26	0,2	0,17	0,17	0,002			
23	Bihoreana Oradea	1,4	1,37	1,1	0,9	0,9	0,87	0,6			
24	Carbis Bistrița	0,26	0,11	0,08	0,009	0,006	0,006	0,008			
25	Carriere Isom Măgura Ilvei	0,3	0,3	0,27	0,25	0,01	0	0			
26	Carom Onești	5,3	4,6	4,1	2,6	2,2	2	1,6			
27	Celhart Donaris Brăila	3,7	2,3	2,3	1,6	1,6	1,5	0,8			
28	Celohart Zărnești	2	1,9	1,7	1,15	1,1	0,3	0,25			
29	Ceprohart Brăila	0,4	0,4	0,33	0,28	0,23	0,19	0,16			

Nr. crt.	COMPANIA	NUMĂR DE ANGAJAȚI (MII)							
		1992	1994	1996	1998	2000	2002	2004	
30	Ceramica Brăești	0,38	0,3	0,26	0,11	0,08	0,07	0,07	
31	Ciserom Alba	2,8	2,7	2,6	2,1	1,7	1,3	1	
32	Comelf Bistrița	2,3	2,1	2,2	1,6	1,1	1,2	1,1	
33	Covoare Beclean	0,97	0,82	0,25	0,03	0	0	0	
34	Dunacor Brăila	5,7	1,6	2,5	0,28	0,23	0,11	0,02	
35	Elco Bistrița	0,1	0,1	0,1	0,07	0,065	0,056	0,065	
36	Electroarges Curtea de Argeș	2,4	2,3	2,1	2	1,2	1,2	1,3	
37	Electrocontact Botoșani	3	3	2,8	1,1	0,5	0,4	0,25	
38	Electroprecizia Săcele	6	6	6	5,2	3,4	3	3	
39	Filatura Botoșani	1,1	0,64	0,5	0,18	0,017	0,006	0	
40	Filatura Bumbac Flămânzi	0,5	0,22	0,26	0,25	0,004	0	0	
41	Firmelbo Botoșani	1,47	1,53	1	1	0,6	0,55	0,17	
42	Foraj Sonde Zădăreni	0,7	0,7	0,6	0,5	0,17	0,13	0,11	
43	Fortus Iași	7,3	6,7	6,5	4,4	3,8	3,3	2,1	
44	Hidrotehnica Galați	1,8	1,9	0,9	0,8	0,6	0,55	0,5	
45	Iamu Blaj	0,3	0,3	0,6	0,6	0,7	0,6	0,6	
46	ICMRS Galați	8,3	7,8	8,6	7,6	4,2	1,6	1,5	
47	ICPE Bistrița-Năsăud	0,06	0,06	0,06	0,05	0,024	0,024	0,03	
48	Imudo Botoșani	0,47	0,22	0,18	0,05	0,03	0,004	0	
49	Indor Dorohoi	0,28	0,29	0,32	0,32	0,29	0,25	0,25	
50	IUS Brașov	1,5	1,5	1,5	1,4	1,1	0,9	0,85	
51	Laminorul Brăila	2	2	2	1,6	0,75	0,9	0,6	
52	Laminorul Galați	2	1,8	1,8	1,6	0,9	0,7	0,4	
53	Legume-fructe Botoșani	0,25	0,16	0,11	0,08	0,02	0	0,001	
54	Letea Bacău	3,5	3,3	2,7	1,6	1,6	1,3	0,9	
55	Mașini unelte Bacău	1,8	1,1	1,1	1,2	0,5	0,5	0,5	
56	Mebis Bistrița	0,9	0,16	0,5	0,5	0,48	0,5	0,45	
57	Mecanex Botoșani	1,3	1	0,87	0,48	0,35	0,32	0,35	
58	Mehid Galați	0,9	0,8	0,8	0,77	0,44	0,36	0,2	
59	Menarom Galați	3,3	2,5	2	1,7	1	0,8	0,6	
60	Metaltica Oradea	2,2	2	1,4	0,7	0,5	0,4	0,3	
61	Metalurgica Aiud	4,3	4,2	3,9	2	1,3	1,4	1	
62	Mitramonia Făgăraș	5,1	4,9	4,4	2,6	2	2	0,5	

Nr. crt.	COMPANIA	NUMĂR DE ANGAJAȚI (MII)							
		1992	1994	1996	1998	2000	2002	2004	
63	Moldopan Botoșani	0,6	0,55	0,53	0,35	0,13	0,14	0,12	
64	Moldova Botoșani	2,3	1	0,8	0,47	0	0,02	0,003	
65	Nicolina Iași	3	2,7	2,3	1,7	1	0,8	0,7	
66	Oil Terminal Constanța	1,7	1,7	1,5	1,5	1,3	1,3	1,3	
67	Olimpia Oradea	3,7	2,3	2	1,6	0,6	0,4	0,06	
68	Pambac Bacău	1,3	1,15	1,15	1	0,7	0,8	0,8	
69	Pescogal Galați	0,4	0,25	0,26	0,15	0	1	0	
70	Petromin Constanța	3,5	3,4	3	2,4	0,3	0,05	0,085	
71	Port Bazin Nou Galați	0,8	0,75	0,83	0,86	0,69	0,6	0,6	
72	Prodalcom Botoșani	0,5	0,5	0,6	0,2	0,11	0,05	0,03	
73	Promex Brăila	10	8,8	5,8	1,8	1,6	1,8	1,5	
74	Radiatoare aluminiu Bistrița	0,37	0,37	0,38	0,48	0,48	0,6	0,83	
75	Rafo Onești	3,8	3,8	3,8	3,1	2,5	3	2,6	
76	Rapid Bistrița	0,3	0,27	0,25	0,22	0,18	0,12	0,08	
77	Robinete industriale Bacău	2,2	1,5	1,9	1,3	0,8	0,7	0,5	
78	Rolast Pitești	3,6	3,4	3,2	2,5	1,8	1,3	1	
79	Roman Brașov	18	17,7	14	10	9,1	6,6	0,8	
80	Rombat Bistrița	0,8	0,8	0,7	0,66	0,6	0,5	0,5	
81	Romportmet Galați	1	1	1	0,6	0,2	0,25	0,25	
82	Rulmentul Brașov	7,4	6,8	6,7	5,2	4,7	4,5	3,3	
83	Santierul Naval Constanța	4,3	4,2	4,3	3,6	2,9	2,6	2,1	
84	Saturn Alba	1,1	1,1	1,2	1,2	0,9	0,6	0,6	
85	Savconf Saveni	0,7	0,7	0,6	0,6	0,6	0,6	0,33	
86	Scudas Pașcani	1,2	1	0,8	0,5	0,36	0,43	0,4	
87	Sidex Ispat Galați	37,6	36,8	36,3	35,9	27,7	25,2	18,5	
88	Silcom Cîrtea de Argeș	0,7	0,5	0,4	0,37	0,18	0,03	0,001	
89	Sinmatex Bistrița	0,49	0,42	0,29	0,27	0,11	0,1	0,1	
90	Siretu Bucecea	0,54	0,54	0,47	0,35	0,38	0,24	0,07	
91	SNG Damen Galați	6,9	6,7	5,9	5,5	4	3,5	3	
92	Subansamble Auto Pitești	1,6	1,5	1,3	1,4	0,8	0,76	0,5	
93	Suinprod Bucecea	0,12	0,06	0,025	0,008	0	0,004	0,002	
94	Sutcom Botoșani	0,34	0,22	0,2	0,19	0,1	0,07	0,03	

Nr. crt.	COMPANIA	NUMĂR DE ANGAJAȚI (MII)							
		1992	1994	1996	1998	2000	2002	2004	
95	Șantierul Naval Brăila	4,2	4,1	3,8	3,4	3	2,6	2	
96	Tractorul Brașov	19,4	18,7	14,7	12,4	5,4	7	3,3	
97	Transmixt Dorohoi	0,14	0,11	0,08	0,03	0,004	0,003	0	
98	Transiera Botoșani	0,11	0,08	0,05	0,03	0,015	0	0	
99	UAMT SA Oradea	2,5	2,5	2,6	2,3	1,3	1	1	
100	Vinalcol Botoșani	0,9	0,9	0,15	0,11	0,08	0,06	0,03	
101	Vitimas Tecuci	0,6	0,5	0,5	0,4	0,22	0,2	0,2	
102	Zahar Teiuș	0,2	0,2	0,2	0,12	0,02	0,004	0,001	
103	Zahărul Oradea	0,09	0,15	0,4	0,4	0,44	0,4	0,3	
104	Zalec Lechinia	0,12	0,09	0,17	0,19	0,02	0	0	
	Total	305,37	280,05	267,12	195,92	139,96	128,12	88,08	

Analizând datele prezentate în tabel, se poate cu ușurință observa că unele companii, care au fost privatizate, au înregistrat inițial o contracție a utilizării forței de muncă, după care, extinderea afacerilor a redresat și chiar depășit numărul de angajați pe care i-au avut inițial (Automobile Dacia cu peste 17 mii angajați în prezent). Valurile succesive de concedieri colective de la sfârșitul anilor '90 a reprezentat cauza principală a crizelor sociale, având în vedere formarea profesională extrem de restrânsă a angajaților disponibilizați și lipsa de soluții furnizate de piața muncii și sistemul național de formare profesională continuă. Este drept că tranziția de la economia planificată la economia liberă a reprezentat o necunoscută chiar și pentru experții europeni: „transformarea unui sistem excesiv verticalizat, pentru a-i impregna o coerență orizontală”⁴ fiind un proces lăsat exclusiv pe seama statelor naționale. Așa se explică demararea timidă și cu relativă întârziere a unor programe de asistență tehnică și financiară în scopul sprijinirii restructurărilor economice⁵. Mai trebuie adăugat faptul că, spre deosebire de state precum Polonia, Cehia, Ungaria, care beneficiaseră de o minimă liberalizare economică chiar și anterior căderii regimurilor comuniste, economia României prezenta un puternic caracter centralizat chiar și după căderea comunismului, la care se adaugă întârzierile în retrocedarea proprietății private.

Nimeni nu poate contesta faptul că procesul de aderare a României la Uniunea Europeană a reprezentat factorul cel mai important de accelerare a unor reforme economice și de recuperare a unor decalaje. Din păcate, după obținerea statutului de membru, ritmul progreselor nu a mai fost susținut, ci dimpotrivă, pe anumite sectoare dacă nu au existat regrese, s-au înregistrat cel mult stagnări.

Mituri legate de companiile de stat

Nu este de foarte mare noutate afirmația potrivit căreia „statul este cel mai prost administrator” al activelor din domeniul public. Dezbateri asupra prezenței statului în economie, fie direct, ca furnizor de bunuri publice, fie ca agent economic, s-au purtat încă din anii de după cel de-al Doilea Război Mondial și, cu precădere, în anii '60, în rândul economiștilor americani. Rezultatele disputelor teoretice, dar, mai ales, exemplele provenite din realitatea economică, nu au făcut decât să infirme această teorie. În același sens au mers și teoriile potrivit cărora inclusiv statul națiune nu ar mai fi astăzi de prea mare interes pentru mediul de afaceri și companii. De pildă, Kenichi Ohmae⁶ anticipa că statul ar trebui să renunțe la obsesia de a proteja industria autohtonă, ba chiar să renunțe la a finanța sănătatea, cultura și alte sectoare tradițional subvenționate,

pentru că firmele private vor prelua acest rol, în interesul cetățeanului-consumator, statul continuând a percepe taxe, ce vor fi folosite la finanțarea de sectoare neproductive. Într-o lume a concurenței libere, cetățenii însăși vor face presiuni asupra guvernelor pentru ca acestea să se retragă din subvenționarea economiei și a afacerilor, pentru ca ei, consumatorii vor cumpăra ce e mai ieftin și mai bun calitativ, fără să țină seama de proveniența bunurilor. În *borderless world/borderless economy* Ohmae considera că economia mondială își urmărește propria logică și propriile interese, care coincid foarte rar cu frontierele naționale.

În contextul actual al încetinirii economiilor sud-est asiatice și al accelerării discursului public asupra necesității reindustrializării economiilor europene, aceste ipoteze pierd tot mai mulți aderenți în favoarea celor care privesc statul național ca unica salvare pentru funcționarea competitivă a companiilor.

Încercând să sintetizăm o parte dintre disputele teoretice contemporane, observăm că ideea dominantă se referă la faptul că acele companii care obțin randamente în creștere și poziții competitive pe piețele globale o fac pentru că avantajele naționale dintr-un sector sunt influențate pozitiv de creșterile din sectoare conexe, iar intervenția statului este esențială. Astfel, statele naționale sunt cele care oferă avantaje competitive unor anumite sectoare, iar productivitatea și

standardul de viață al populației depind de capacitatea de menținere a unei poziții competitive pe piața internațională sau la nivel regional. Michael Porter, de exemplu, deși recunoaște că importanța apartenenței naționale a companiilor scade, insistă asupra faptului că aceasta nu alterează faptul că respectivele corporații au un „cămin național”, unde, ca regulă, este înfăptuită principala activitate: unde avantajele competitive sunt create și dezvoltate, unde este creată strategia de bază a companiei. În acest context, nu putem face abstracție de faptul că mediul politic, cel instituțional și economic joacă un rol crucial în crearea și susținerea unei industrii naționale competitive.

O analiză, chiar și sumară, a celor mai profitabile companii transnaționale care dețin active și în România respinge *de facto* ipoteza ineficienței companiilor cu capital de stat. De exemplu, dacă ar fi să analizăm performanțele economice exprimate prin profitul net ale unor companii străine cu capital majoritar sau integral de stat care operează în România, precum OMV, Erste Bank sau Gdf Suez, putem infirma în totalitate ipoteza imposibilității obținerii unor performanțe economice de către o companie la care statul este acționar majoritar sau integral. Un exemplu mult mai covingător îl reprezintă chiar CEC Bank, bancă deținută în integralitate de statul român, care, după recapitalizare și implementarea unui management corporatist performant, obține

constant profituri la nivelul zecilor de milioane de euro, concurând cu succes în fața unor companii transnaționale de dimensiuni mondiale. Atunci, dacă o companie de stat poate fi profitabilă, care sunt condițiile care fac diferența între faliment și profitabilitate?

În anul 2011, Guvernul României, sub presiunea finanțatorilor externi (Fondul Monetar Internațional, Comisia Europeană și Banca Mondială), a adoptat un act normativ (O.U.G. nr. 109/2011) privind guvernarea corporativă a întreprinderilor publice⁷, în scopul asumării principiilor managementului privat în cadrul regiilor autonome și a societăților comerciale la care statul român deține participații majoritare sau integrale. Acest act normativ ar fi trebuit să conducă la rentabilizarea majorității companiilor de stat și transformarea lor sistemică, în sensul creșterii competitivității și implementării culturii organizaționale din sectorul privat în companiile de stat. Din păcate, prevederile acestei norme legale generoase nu a reprezentat decât argumentul major prin care partidele politice au desemnat pseudo-manageri sau chiar membri de partid în conducerea companiilor deținute de stat. Este motivul pentru care, în prezent, cele 299 de companii vizate de guvernarea corporativă, înregistrează încă rezultate modeste în planul performanțelor economice⁸.

Interdependențe sau doar dependențe economice

Accelerarea proceselor integraționiste, creșterea ponderii comerțului internațional în totalul activităților producătoare de valoare adăugată, creșterea volumului și vitezei fluxurilor investiționale au determinat o adâncire a interdependențelor economice internaționale, nu numai la nivelul comerțului cu bunuri și servicii (import vs export), nu numai la nivelul aprovizionării cu materii prime și materiale, nu numai la nivelul transferului tehnologic, ci și la nivel social, politic și spiritual.

În România, lipsa progreselor în sfera politică și socială din anii '90, fragilitatea instituțională și instabilitatea guvernamentală au reprezentat motive temeinice pentru o neîncredere generalizată a piețelor financiare și a investitorilor străini. Abia după ce România a reușit să convingă mediul internațional de ireversibilitatea aderării la Uniunea Europeană și la NATO, investițiile străine directe străine au început să traverseze frontierele naționale. Din păcate, foarte puține dintre analizele asupra investițiilor străine directe s-au concentrat asupra structurii și calității acestora, cunoscându-se efectul benefic asupra productivității și amplificării ritmului de convergență. Datele puse la dispoziție anual de Banca Națională a României reflectă o structură extrem de volatilă a investițiilor străine venite în România, în principal din

spațiul Uniunii, într-o pondere de peste 40% din total (imobiliare 10,7%, comerț 11,4%, intermediari financiare 18,2%), într-o ameliorare cu peste 5% față de anul 2009⁹. Celelalte componente ale investițiilor străine directe care au venit în România, chiar și cele de tipul *greenfield*, au reprezentat și reprezintă subcomponente ale producției industriale din țări terțe comunitare: industria textilă și electronică bazată pe *lohn*, servicii auxiliare producției IT&C, producția de componente pentru industria de autoturisme sau producția de materii prime agro-alimentare. Într-un astfel de context investițional, efectul denumit *crowding in* pe care îl au investițiile străine directe asupra investițiilor autohtone nu s-a produs decât în mod izolat, în jurul marilor investiții străine directe: Automobile Dacia, Achelor Mittal etc. Așadar, capitalul autohton orientat către dezvoltarea producției industriale nu a mai putut beneficia nici de sprijin guvernamental, ajutorul de stat fiind acordat doar cu acceptul Comisiei Europene, și nici de efectele benefice pe care l-ar fi produs o structură sănătoasă a fluxului investițiilor străine directe.

Luând în considerare cele enumerate mai sus, putem explica cu mai mare ușurință situația în care se află astăzi producția industrială din România: comenzile industriale sunt direct legate de cererea și evoluțiile sectoarelor industriale din statele din care provin investițiile străine; incapacitatea industriei care beneficiază

de participare străină de a se dezvolta pe orizontală; productivitate scăzută; transfer tehnologic redus; o dezvoltare modestă a capitalului autohton.

Mai mult, nu ar trebui să se uite prea ușor experiența/lecția anilor 2008-2010, atunci când, din cauza unei structuri slab calitative a investițiilor străine prezente în România, relocarea lor către țările de origine a produs o cădere economică abruptă, de peste 7% din PIB.

Concluzii

În loc de concluzii considerăm că ar fi mult mai interesant și productiv să încercăm să creionăm câteva dintre soluțiile posibile pentru o dezvoltare armonioasă a valorii adăugate brute pe care o poate produce economia României pe termen mediu și lung. Evident că, recomandările nu pot face abstracție de următoarele două obiective: valorificarea înzestrării cu factori de producție a economiei naționale; creșterea competitivității intra și extra-comunitară a producției românești. De asemenea, re/industrializarea României nu se poate face fără intervenție etatică directă și precisă, cu obiective strategice de dezvoltare asumate la nivel național pe termen lung.

Astfel, procesul de privatizare nu ar trebui să ia în considerare acele ramuri ale industriei care pot determina riscuri sistemice pentru economia românească în cazul

deciziei acționarului majoritar de a reloca investiția. Ele trebuie să rămână în acționaritul integral sau majoritar covârșitor al statului român. În acest sector intră, chiar și la o sumară evaluare, producția și transportul de energie electrică, în special cea hidro, transportul de gaze naturale, o parte din industria metalurgică, companii care administrează infrastructura de transport, în special feroviară, una sau mai multe bănci cu capital integral de stat, prin care să se deruleze politicile economice și comerciale ale guvernului. Managementul corporatist, chiar și de o manieră rudimentară, a demonstrat în cazul companiei Hidroelectrică că rentabilizarea unei companii de stat se poate realiza și într-un orizont de timp mai scurt de 24 de luni, doar prin evidențierea în cadrul *cash-flow*-ului atât a costurilor reale, cât și a încasărilor competitive din vânzările de energie.

Chiar dacă nu pot produce riscuri sistemice, companii precum Poșta Română, Tarom ... sunt companii în care statul poate ceda acțiuni, rămânând acționar majoritar, astfel încât să controleze decizia, dar să fie obligat către rentabilizare de către ceilalți proprietari.

Recomandările devin mai nuanțate, în schimb, în cazul celorlalte companii, care nu prezintă risc sistemic. Este de domeniul evidenței că, orice întârziere în adoptarea unor decizii asupra companiilor de stat produce deteriorare tot mai accentuată a activelor deținute de acestea,

inclusiv pierderea personalului calificat în activitățile specifice. În cazul acestora, privatizarea ar trebui stimulată urgent, iar obiectivul urmărit nu ar trebui să fie prețul obținut prin privatizare, din evaluarea activelor, ci *business plan*-ul la care se angajează noul proprietar majoritar, într-unul dintre domeniile de competitivitate deja reflectate de OECD și Comisia Europeană pentru România.

Așadar, guvernele vor trebui să stimuleze prin toate pârgھیile un flux „sănătos” al investițiilor străine directe către România, însă stimularea trebuie să țintească nu doar aspectele cantitative, ci și pe cele calitative. În opinia noastră, investițiile străine care ar trebui să beneficieze de sprijin și facilități etatice ar trebui: să aducă cu ele transfer tehnologic și *know how*; să pună bazele unor afaceri autonome, independente de alți centri de decizie în managementul afacerilor; să crească ponderea industriei în totalul valorii adăugate brute naționale; să preia oportunitățile oferite de piețele tradiționale ale comerțului românesc.

Pentru ca toate politicile economice să conducă la o creștere sustenabilă, este nevoie de adoptarea unui model de creștere bazat pe investiții și pe exporturi care să încorporeze o valoare adăgată și un grad de inovație important, dar și de configurarea unei strategii naționale pentru dezvoltare și creștere care să orienteze economia României către obiective externe și nu doar către

obiective interne imediate, care se sting odată cu cliclurile electorale.

Note

- ¹ Savona Paolo, Jean Carlo, *Geoeconomia: lotta per il dominio sullo spazio economico*, F. Angeli, Milano, 1995.
- ² Janos Kornai, "The soft budget constraint", *Kyklos* 39.1, 1986, 3-30.
- ³ Principalele dimensiuni ale competitivității ramurilor industriale reflectate de Michael Porter, *The Competitive Advantage of Nations*, MacMillan Press, Londra, 1982.
- ⁴ Marco Franco, interviu în Drevet Jean-François, *L'élargissement de l'Union Européenne, jusqu'où?*, L'Harmattan, Paris, 2001.
- ⁵ PHARE (*Poland and Hungary: action for the restructuring economy*), a demarat inițial pentru cele două țări, iar apoi a fost extins la toate statele asociate. Obiectivul PHARE a fost acela de a contribui cu asistență tehnică la tranziția statelor din Europa Centrală și de Est către economia de piață, deși inițial nu se știa precis ceea ce trebuie finanțat cu prioritate. Abia în anul 1997, PHARE a fost împărțit în 2 categorii de cheltuieli: o prioritate investițională (70%) în sectoarele importante pentru însușirea acquis-ului comunitar și pentru dezvoltarea economică și, o nouă prioritate, *institution building*, (30%) destinată consolidării capacității administrative a statelor.
- ⁶ Kenichi Ohmae, *The Borderless World. Power and Strategy in the Interlinked Economy*, Harper Books, New York, 1999.
- ⁷ Repertoriul legislativ: http://www.cdep.ro/pls/legis/legis_pck.frame
- ⁸ Raportul anual pentru 2014: http://discutii.mfinante.ro/static/10/Mfp/legislatie/patrimoniupublic/RAPORT_PRIVIND_ACTIVITATEA_IP_2014.pdf
- ⁹ Rapoartele anuale ale Băncii Naționale a României accesibile la următoarea adresă electronică: <http://www.bnr.ro/PublicationDocuments.aspx?icid=9403>

Bibliografie

- DREVET, Jean-François, *L'élargissement de l'Union Européenne, jusqu'où?*, L'Harmattan, Paris, 2001.
- GADREY, Jean, *Nouvelle économie, nouveau mythe?*, Flammarion, Paris, 2000.
- KENICHI, Ohmae, *The Borderless World. Power and Strategy in the Interlinked Economy*, Harper Books, New York, 1999.
- KOK, Wim, *Extinderea Uniunii Europene. Realizări și provocări*, raport prezentat Comisiei Europene, 19 martie 2003.
- KORNAI, Janos. "The soft budget constraint." *Kyklos* 39.1 (1986): 3-30.

- Lorot, Pascal, *Introduction à la Géoeconomie*, Economica, Paris, 1999.
- LUTTWAK, Edward, *Turbo-Capitalism: winners and losers in the global economy*, Weidenfeld & Nicolson, London, 1998.
- MIRON, Dumitru, DIMA, Alina (coord.), *Mutații în structurile concurențiale în condițiile globalizării pe fond de regionalizare*, Editura ASE, București, 2006.
- PORTER, Michael, *The Competitive Advantage of Nations*, MacMillan Press, Londra, 1982.
- SOLOW, Robert, *Lezioni sulla teoria della crescita endogena*, La Nuova Italia Scientifica, Roma, 1994.